

Handlevejledning for udredning af ordblindhed hos tosprogede

Indledning:

For elever med dansk som andetsprog der er ved at lære dansk, ser vi ofte udfordringer, som bunder i:

- begrænset sprogforståelse på dansk (herunder ordforråd)
- begrænsede erfaringer med dansk ortografi
- begrænsede syntaktiske kompetencer på dansk
- udtalevanskeligheder på dansk

Men for nogle, er der flere vanskeligheder end ovenstående. De kan også være ordblinde.

“Børn, der undervises på et andet sprog end deres modersmål, kan naturligvis også være ordblinde, men undersøgelser tyder på, at dette ofte ikke opdages. Det kan medføre, at sådanne børn ikke får en undervisning, der tager højde for deres ordblindevanskeligheder. Det påpeges, at vedvarende afkodningsvanskeligheder indikerer, at der kan være tale om ordblindhed, og at dette ikke blot gælder for børn med dansk som modersmål, men efter relativt kort tids skolegang i Danmark også for børn med et andet modersmål” (Gellert, 2009¹).

“Man bør ifølge andetsproglæseforskerne Geva & Wade-Woolley (2004) ikke vente med at sætte ind med test af andetsprogede børns afkodningsfærdigheder og eventuelt specialundervisning i tilfælde af afkodningsvanskeligheder, indtil sådanne børn har forbedret deres mundtlige sprogfærdigheder. En sådan afventen kan nemlig forårsage, at barnets vanskeligheder i skolen bliver forøget, fordi det berøves muligheden for at få undervisning, der er rettet mod eventuelle ordblindevanskeligheder. Vedvarende vanskeligheder med afkodning og stavning på dansk bør således ikke ignoreres, men hos både elever med dansk som modersmål og elever med dansk som andetsprog give anledning til mistanke om ordblindhed” (Gellert, 2009).

Flere internationale undersøgelser viser, at elever med et andet modersmål, end det de undervises på, efter få års skolegang opnår fonologisk baserede afkodningsfærdigheder, der er på niveau med færdighederne hos jævnaldrende klassekammerater, der undervises på modersmålet.

Derfor skal vi undre os, hvis en elev med dansk som andetsprog efter grundig, struktureret, systematisk undervisning i basalt ordkendskab samt skriftens principper, ikke mindst skriftens lydprincip, fortsat viser vanskeligheder med kobling af bogstav og lyd i læsning og kobling af lyd og bogstav i stavning (udtale er mindre vigtig i denne sammenhæng).

---

¹ “Identifikation og undervisning af ordblinde med dansk som andetsprog – en faglig og pædagogisk udfordring” Af Anna Steenberg Gellert for Undervisningsministeriet og Dansk Videnscenter for Ordblindhed. Udgivet af Undervisningsministeriet februar 2009.

Husk at 3-7% af elever med dansk som andetsprog også er ordblinde.

“En af grundene til, at børn fra sproglige minoritetsgrupper ifølge flere undersøgelser er underrepræsenterede blandt de elever, der diagnosticeres som ordblinde, er sandsynligvis, at lærere og andre fagpersoner ofte går ud fra, at ringe læsefærdigheder er en naturlig følge af svage mundtlige sprogfærdigheder. Derfor overvejes ordblindhed ikke i første omgang som en mulig (medvirkende) årsag til eventuelle læsevanskeligheder hos disse børn. En anden forklaring kan være, at der i skolesystemet kan være lavere forventninger til elever fra sproglige minoritetsgrupper end til børn med majoritetssproget som modersmål, og at det derfor måske ikke automatisk undersøges, om der kan være særlige årsager til andetsprogede børns vanskeligheder med læsning. En tredje medvirkende årsag kan være usikkerhed eller skepsis i forhold til, hvorvidt det overhovedet er muligt at diagnosticere børn med et andet modersmål end majoritetssproget som ordblinde” (Gellert, 2009).

I afdækningen af eventuel ordblindhed er det yderst relevant at inddrage information om elevens sprogindlæringshistorie, skriftsprogstilegnelse på modersmålet, skriftsprogstilegnelse på andetsprog, mængden af læsning i hjemmet/fritiden og læsevanskeligheder/ordblindhed i familien.

Når eleven har udviklet et basalt ordforråd samt et basalt kendskab til bogstaver og lyde og syntese af bogstaver og lyde, vil det være muligt at teste eleven med allerede eksisterende ordblindetest på dansk. Det er rimeligt at tænke, at eleverne har haft gode muligheder for at få dette basale kendskab til skriftens lydprincip efter 2-3 års undervisning i begynderlæsning, herunder systematisk undervisning i det danske lydprincip. Se i bilag 1 hvilke testmuligheder der er på de forskellige klassetrin.

De undervisningsmetoder, der anvendes i undervisningen af personer med dansk som modersmål med ordblindhed er også velegnede til personer med et andet modersmål end dansk. Personer med dansk som andetsprog med ordblindhed (eller i risiko for at udvikle ordblindhed) har samme gavn af veldokumenteret, direkte og struktureret undervisning i skriftens principper, ikke mindst lydprincippet. Det er dog vigtigt at have for øje, at disse elever fortsat også har tosprogsvanskeligheder (påvirket ordforråd og læseforståelse) – dermed dobbelte vanskeligheder, og faktisk behov for en dobbelt indsats.

To forskellige trinbeskrivelser:

Nedenfor følger to forskellige trinbeskrivelser, som man kan følge, alt efter hvilken elev, der er tale om:

- En tosproget elev, der har gået i dansk børnehave og dansk folkeskole siden 0. kl.
- En tosproget elev, der er ankommet senere til Danmark og derfor først er startet i en dansk folkeskole senere end 0. kl.

Trin at følge for skolen vedr. tosprogede, der har gået i en dansk skole siden 0. kl.:

1. Ved mistanke om ordblindhed eller tegn herpå kan man arbejde med refleksionsspørgsmål (bilag 1) som hjælp til afklaring af elevens skriftsproglige situation.
2. Hvis eleven er blevet undervist systematisk i det danske skriftsprog, og man undrer sig over manglende progression i afkodning ud over det normale, så kan man danne sig en hypotese om ordblindhed på baggrund af den samme testprocedure, som vi har til etnisk danske børn – se bilag 2.
  - o Man skal hele tiden være undersøgende på, om der kunne være andre socioemotionelle årsager til elevens manglende fremgang i afkodning.
  - o Hvis man tester, skal man blot hele tiden overveje, om eleven har ordforrådet til at gennemføre testmaterialet – sådan at det ikke er manglende ordforråd, der forårsager et dårligt resultat. Ligesom man ved fx Elbros ordlister ikke skal tolke forkert betoning af ord som fejl. En fejl er når det læses fonologisk forkert.
3. Hvis skolen er i tvivl om elevens sproglige kompetencer generelt, og det ikke allerede er gjort (fx ved ankomst) kan skolen rette henvendelse til Videntcenter for Sprog og Læsning (VSL) - sophiemoller.mortensen@silkeborg.dk - med ønsket om at få lavet en sproglig vurdering af eleven. Herunder en undersøgelse af elevens sproglige kompetencer på modersmålet, hvis det er relevant. Til dette anvendes bl.a. trin 2 i materialet "Hele vejen rundt om barnets ressourcer".
4. Er skolen usikker på, om eleven har fået en grundig, struktureret, systematisk undervisning i basalt ordkendskab samt skriftens principper, ikke mindst skriftens lydprincip, så er det relevant at afprøve en sådan indsats med eleven og observere progressionen heraf (en slags ordblindeundervisning med nysgerrighed på, om eleven profiterer mærkbart af det). Afprøv fx elevens progression efter 4-6 ugers indsats med mindst 2 timer pr uge. Profiterer eleven meget af denne indsats, svækkes hypotesen om ordblindhed. Men profiterer eleven ikke særligt af indsatsen, vokser hypotesen om ordblindhed.² Hvis man har behov for sparring, vejledning eller hjælp til denne indsats, kan man rette henvendelse til VSL; læsekonsulenterne, Annemette Kristensen

---

² Fra Gellert, 2009, s. 34: Et kort undervisningsforløb, som varetages af en fagperson med særlig viden om både ordblindhed og andetsprogsvanskeligheder.

Efter det korte undervisningsforløb vurderer fagpersonen på baggrund af sine observationer, om de pågældende andetsprogede kan antages at have gavn af egentlig ordblindeundervisning og kompenserende it-hjælpemidler, eller om de snarere har behov for en undervisning, der mere generelt retter sig mod at forbedre deres danske sprog.

(azk@silkeborg.dk) og Benedikte Wegeberg (bw@silkeborg.dk) eller konsulent for tosprogede børn og unge Sophie Møller Mortensen (sophiemoller.mortensen@silkeborg.dk).

5. Skolen kan indkalde til et læse-k-møde med fokus på en tosproget elev med mistanke om ordblindhed. Her deltager en læsekonsulent og en konsulent for tosprogede børn og unge fra VSL, elevens dansklærer, skolens læsevejleder og en repræsentant fra ledelsen. Man skriver en mail til læsekonsulenten og konsulent for tosprogede børn og unge Sophie Møller Mortensen (sophiemoller.mortensen@silkeborg.dk).

Til dette læse-k-møde skal følgende fremsendes til mødedeltagerne inden mødet:

- a. Beskrivelse af de indsatser eleven har modtaget indtil nu og progression heraf – eller mangel på progression.
- b. Besvarelse af refleksionsspørgsmål, som ses i bilag 1.

Trin at følge for skolen vedr. tosprogede, der er ankommet til Danmark og startet i en dansk skole efter 0. kl.:

1. Når eleven sammenlagt har modtaget mindst 2-3 års (i modtagerklasse + almenklasse) undervisning i begynderlæsning, herunder systematisk undervisning i det danske lydprincip, og man undrer sig over mangel på fremgang i afkodning ud over det normale, skal man undersøge hypotesen om ordblindhed nærmere. Det indebærer:
  - a. Besvarelse af refleksionsspørgsmål (se bilag 1) som en hjælp til afklaring af elevens skriftsproglige situation.
  - b. Man skal hele tiden være undersøgende på, om der kunne være andre socioemotionelle årsager til elevens manglende fremgang i afkodning.
  - c. Hvis skolen er i tvivl om elevens sproglige kompetencer generelt, og det ikke allerede er gjort (fx ved ankomst) kan skolen rette henvendelse til Videncenter for Sprog og Læsning (VSL) - sophiemoller.mortensen@silkeborg.dk - med ønsket om at få lavet en sproglig vurdering af eleven. Herunder en undersøgelse af elevens skriftlige kompetencer på modersmålet, hvis det er relevant. Til dette anvendes bl.a. trin 2 i materialet "Hele vejen rundt om barnets ressourcer".
  - d. En indsats med ordblindeundervisning og nysgerrighed på om eleven profiterer mærkbart af det: en grundig, struktureret, systematisk undervisning i basalt ordkendskab samt skriftens principper, ikke mindst skriftens lydprincip. Afprøv fx elevens progression efter 4-6 ugers indsats med mindst 2 timer pr uge. Profiterer eleven meget af denne indsats, svækkes hypotesen om ordblindhed. Men profiterer eleven ikke særligt af indsatsen, vokser hypotesen om ordblindhed.³ Hvis man har behov for sparring, vejledning eller hjælp til denne indsats, kan man rette henvendelse til VSL; læsekonsulenterne, Annemette Kristensen (azk@silkeborg.dk) og Benedikte Wegeberg (bw@silkeborg.dk) eller konsulent for tosprogede børn og unge Sophie Møller Mortensen (sophiemoller.mortensen@silkeborg.dk).

---

³ Fra Gellert, 2009, s. 34: Et kort undervisningsforløb, som varetages af en fagperson med særlig viden om både ordblindhed og andetsprogsvanskeligheder.

Efter det korte undervisningsforløb vurderer fagpersonen på baggrund af sine observationer, om de pågældende andetsprogede kan antages at have gavn af egentlig ordblindeundervisning og kompenserende it-hjælpemidler, eller om de snarere har behov for en undervisning, der mere generelt retter sig mod at forbedre deres danske sprog.

2. Efter ovenstående indsats og manglende progression heraf, kan man tage fx Elbros ordlister, og hvis resultatet her peger på ordblindhed, så er hypotesen om ordblindhed ved at være stærk. **Skolen bør inden brug af den digitale ordblindetest indkalde til et læse-k-møde med fokus på en tosproget elev med mistanke om ordblindhed.** Her deltager en læsekonsulent og en konsulent for tosprogede børn og unge fra VSL, elevens dansklærer, skolens læsevejleder og en repræsentant fra ledelsen. Her vil vi drøfte, om det er på sin plads at tage ordblindetesten med pågældende elev. Til dette læse-k-møde skal følgende fremsendes til mødedeltagerne inden mødet:
  - a. Beskrivelse af indsatsen indtil nu og progression heraf – eller mangel på progression.
  - b. Besvarelse af de relevante refleksionsspørgsmål, som ses i bilag 1.
  - c. "Vis hvad du kan"-rapport (som er lavet lige inden udslusning fra modtagelsesklasse) og visitationspapirene.
3. Skolen kan efter ovenstående indsats og manglende progression heraf anvende de test for ordblindhed, som man ville tage med etnisk danske børn – se bilag 1. Man skal blot hele tiden overveje, om eleven har ordforrådet til at gennemføre testmaterialet – sådan at det ikke er manglende ordforråd, der forårsager et dårligt resultat. Når man laver Ordblindetesten, er det vigtigt at vedkommende har mindst 11 korrekte på ordforrådsprøven i Ordblindetesten. Hvis ikke, er der risiko for at elevens ordforråd er årsag til en lav score på Ordblindetesten.

Bilag 1:

Refleksionsspørgsmål som hjælp til afklaring af den tosprogede elevs skriftsproglige situation.

Område:	Spørgsmål/svar:
Generelt:	I hvilke fag og i hvilke opgavetyper klarer eleven sig godt?
	Svar:
	I hvilke fag og i hvilke opgavetyper er eleven udfordret?
	Svar:
Litteracitet generelt:	Har eleven en forståelse af, hvad læsning kan og skal bruges til? Hvorfor vi læser?
	Svar:
	Kender du til elevens sprogindlæringshistorie? Hvordan gik det med at lære modersmålet? Har eleven sprogvanskeligheder på modersmålet?
	Svar:
	Kan eleven læse og/eller skrive på modersmålet? -og i så fald, hvordan går det her?
	Svar:
Familie-baggrund:	Læses der for eleven derhjemme på enten modersmål eller dansk?
	Svar:
	Læser eleven selv derhjemme, og i så fald på modersmål eller dansk?
	Svar:
	Er der læsevanskeligheder/ordblindhed i familien?
Svar:	
Afkodning:	Har eleven fået grundig undervisning i afkodning på dansk? Og herefter er det fortsat svært?
	Svar:
	Har eleven svært ved at sætte bogstaverne/lydene sammen til ord?
	Svar:

	<p>Tænker du, at det <u>ikke</u> er ordforrådet, der forårsager læsevanskelighederne, da eleven også har svært ved hyppige lydrette eller næsten lydrette ord?</p> <p>Svar:</p> <p>Vær opmærksom på at forkert betoning af ord er normalt hos tosprogede. For at det kan tolkes som fejl, der tyder på vanskeligheder med lydprincippet, skal det være fonologiske fejl (udeladelse af lyde, tilføjelse af lyde, ombytning af lyde) – har eleven mange af denne type læsefejl?</p> <p>Svar:</p>
Ordforråd og læseforståelse:	<p>Er elevens mundtlige ordforråd på dansk aldersvarende? (Dette kan eksempelvis testes med en ordforrådstest til tosprogede, som kan købes på ordforraad.dk)</p> <p>Svar:</p> <p>Hvis eleven har en bedre læseforståelse ved oplæsning end ved egen læsning, styrker det din hypotese om, at det ikke er sprogforståelsen der spærrer for forståelsen af en givet tekst – det er selve afkodningen, der bremser forståelsen.</p> <p>Undersøg elevens forståelse af tekster ved henholdsvis oplæsning og ved egen læsning. Er der forskel i elevens forståelse? (Det er vigtigt at undersøge dette på en tekst, der ikke er mere kompleks, end hvad elevens mundtlige ordforråd og sprogforståelse rækker til).</p> <p>Svar:</p>
Stavning:	<p>Eleven har svært ved at stave lydbevarende, selvom eleven kender den danske udtale af ordet?</p> <p>Svar:</p>
Skriftlig formulering:	<p>Får eleven produceret noget skriftligt?</p> <p>Svar:</p> <p>Har det kommunikativ værdi?</p> <p>Svar:</p>
Læse-skriveteknologi:	<p>Du kan undersøge om eleven profiterer af at få læst tekst op, hermed kan eleven indgå i klassens arbejde med teksten?</p> <p>Svar:</p> <p>Du kan undersøge om eleven profiterer af at anvende skrivestøtte i form af Intowords' ordforslag og/eller tale til tekst</p>

	- hermed kan eleven skrive en rimelig besvarelse på en givet opgave?
--	--

	Svar:
--	-------

Bilag 2: Testprocedure:

	Kommunens testprocedure:	For tosprogede:
Overgang fra børnehave		Overgangsbeskrivelse fra børnehave og tosprogsvejleder fra VSL, herunder resultater på Sprogvurdering foretaget kort før skolestart.
1. kl.	Sprogvurdering 3-6 (uge 38-41)	Sprogvurdering 3-6 Vær særlig opmærksom på de før-skriftlige delprøver. Ordblinderisikotest: enten i slutning af 0. kl. eller starten af 1. kl. Den dynamiske afkodningstest er sprogneutral. 1. Indlæring af et nyt alfabet 2. Læseindlæring med et nyt alfabet 3. Videre læsning med et nyt alfabet
2. kl.	Ordblinderisikotest (midt og slut 1. kl.) Ordlæseprøve 1	Ordblinderisikotest midt og slut 1. kl. Ordlæseprøve 1
3. kl.	Ordlæseprøve 2 Maj-juni 2. kl: Elbros ordlister 30 ord og 30 nye ord (nye standarder fra 2015, hvor 35% af de testede var tosprogede)	Ordlæseprøve 2 Maj-juni 2. kl: Elbros ordlister 30 ord og 30 nye ord (nye standarder fra 2015, hvor 35% af de testede var tosprogede)
4. kl.	Klassens læse- og staveprøver DVO	Klassens læse- og staveprøver DVO
5. kl.	Klassens læse- og staveprøver Elbros ordlister 40 ord og 40 nye ord Ordblindetesten	Klassens læse- og staveprøver Elbros ordlister 40 ord og 40 nye ord Ordblindetesten⁴
6. kl.	Klassens læse- og staveprøver	Klassens læse- og staveprøver Frivillige nationale test i dansk som andetsprog

⁴ VIGTIGT: Man må først lave Ordblindetesten, når den tosprogede har fået mindst 2-3 års begynderundervisning i dansk, og man har afprøvet om eleven ikke umiddelbart profiterer af systematisk undervisning i det danske lydprincip.

	Elbros ordlister 40 ord og 40 nye ord Ordblindetesten	Elbros ordlister 40 ord og 40 nye ord Ordblindetesten
7. kl.	Klassens læse- og staveprøver Elbros ordlister 40 ord og 40 nye ord Ordblindetesten	Klassens læse- og staveprøver Elbros ordlister 40 ord og 40 nye ord Ordblindetesten
8. kl.	Klassens læse- og staveprøver Elbros ordlister 40 ord og 40 nye ord Ordblindetesten	Klassens læse- og staveprøver Frivillige nationale test i dansk som andetsprog Elbros ordlister 40 ord og 40 nye ord Ordblindetesten
9. kl.	Klassens læse- og staveprøver Elbros ordlister 40 ord og 40 nye ord Ordblindetesten	Klassens læse- og staveprøver Elbros ordlister 40 ord og 40 nye ord Ordblindetesten
10.kl.	Klassens læse- og staveprøver Elbros ordlister 40 ord og 40 nye ord Ordblindetesten	Klassens læse- og staveprøver Elbros ordlister 40 ord og 40 nye ord Ordblindetesten

OBS: Vær opmærksom på om ordene i fx Elbros lister læses fonologisk korrekt, men er betonet forkert – så tyder det på at barnet blot ikke kender ordet, fx *køn*, det skal ikke betragtes som en fejl hos tosprogede.

OBS: Vær på vagt ift. specifikke test, hvor tosprogede kan være udfordret pga. tosprogethed (og ikke nødvendigvis ordblindhed).